

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری



دانشکده هنرهای کاربردی

پایان نامه تحصیلی جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته پژوهش هنر

عنوان

بررسی ریخت شناسی پیکرک های انسانی ایران باستان با
تأکید بر آثار موزه ملی ایران (موزه ایران باستان)

استاد راهنما

دکتر غلامعلی حاتم

نگارش و تمقیق

کمند کبیری

شهریور ۱۳۸۹

پیشگفتار

گفتار در این پژوهش را از انگیزه های اصلی پیدایش این اثر آغاز می کنم . در دوران کارشناسی ارشد همواره دغدغه ام بود که دریچه ای به دنیای مورد علاقه ام پیدا کنم ، در پروژه پایانی دوران کارشناسی به عروسک ها و به پیکرک های باستانی در حد پیشینه ای بر وجود عروسک در ایران ، پرداخته بوم . این امر موجب گشته بود که در طی سالیان گذشته به آرشیو مطالب و موارد مورد علاقه ام در این باب پردازم و در نهایت با پیشنهاد استادان این موضوع را برگزیدم .

آغاز این پژوهش با قول مساعده جناب آقای مهراندیش - مدیر وقت موزه ملی - همراه بود ، که متأسفانه چند هفته پس از آغاز این پژوهش از سمت خود کنار رفتند و راه برای اینجانب بیش از پیش دشوار شد. پژوهشی که انتظار می رفت با حمایت امین اموال ها و بررسی مستقیم آثار پیش رود ، به مسیری کشانده شد ، که حتی برای گرفتن یک عکس با موانع بسیاری مواجه شدم .

انبوه متنوعی از شواهد و شمار کثیری از اشیای مکشوف و مضبوط در انبارها و دالان های موزه های کشور همچنان مدفون و مهجور مانده اند. ای کاش شرایطی مساعد فراهم می شد و در چهارچوب برنامه های پژوهشی مشخص ، از پژوهشگران علاقمند و مشتاق دعوت به عمل می آمد و می شد آن ها را کاوش و کشف دوباره کرد و نتیجه مطالعات را در اختیار همه علاقمندان قرار داد .

در انجام این پژوهش خود را مدیون سپاسگزاری از عزیزانی می دانم که چراغی بر سر راه تاریک پیش رویم روشن کردند .

نخست استاد گرانقدر و فرهیخته ام ، جناب آقای دکتر غلامعلی حاتم که هم مرا از راهنمایی های خویش بهره مند ساختند و هم نظریات و دیدگاه من را با تجارب خویش پروراندند .

از جناب آقای رضا مرادی غیاث آبادی سپاسگزارم که این موضوع را به من پیشنهاد کردند . از استاد ارجمندم ، جناب آقای دکتر حاج سید جوادی برای تذکرات و منابعی که در اختیارم قرار داده اند ، سپاسگزارم .

از جناب آقای محمد توحیدی و سیامک اسکندری که منابع و تصاویر گوناگون را از آرشیو سایت های باستان شناسی در اختیارم قرار دادند ، تشکر می کنم ، هرچه این چند خط پاسخگوی محبتشان نیست.

از دوستان و استادان بسیار عزیزم در موزه ملی ایران کمال تشکر را دارم ، زیرا در مواردی که با نامه ها و مسیر اداری راه هموار نمی شد و در اغلب موارد چنین بود ، با استفاده از نفوذ و موقعیت خود به حمایت من پرداختند و از آن رو بی ذکر نامشان اداء دین می کنم.

و در پایان به مانند هر لحظه از زندگیم ، بار دیگر خود را مدیون خانواده نازنینم می دانم.

چکیده

موضوع پژوهشی که اینک پیش روی شماست ، پیکرک های انسانی در ایران پیش از اسلام است ؛ سرزمینی که هم به لحاظ جغرافیایی و محیط طبیعی گسترده و فراخ است ، هم به لحاظ تاریخی و زمانی دراز آهنگ و دیرپا و پرمایه و غنی و رنگارنگ.

باید گفت که آگاهی ما از تاریخ ، فرهنگ ، مدنیت ، معنویت و لایه های دیرینه و باستانی تر عالم ایرانی و جایگاه حضور پیکره ها بر صحنه زندگی مردمان این سرزمین کهن همچنان محدود ، مبهم ، ناقص و نابسنده است.

میراث مدنیت و معنویت ایران عهد باستان ؛ رشته های اتصال و حلقه ی پیوندی از ؛ کلاف ها ، حلقه ها و زنجیرهای به هم تابیده و پیچیده چندین هزاره سنت و مدنیت و معنویت و آیین ورزی هزاره های کهن تر فرهنگ ها و جوامعی است ، که زمانی در این سرزمین می زیسته اند. در میان برهم ریختگی مجموعه آثار ایران باستان موجود در گنجینه موزه ملی ، از اجماع پیکره های به یادگار مانده به منظری دست یافتیم ؛ که تحلیل این آثار را به بهترین وجه ، ممکن ساخت. طبقه بندی بر اساس فرم ظاهر این نمونه ها ، که منجر به تحلیل بهتر چرایی موجودیت این آثار شد.

کلید واژه : پیکرک ، ایران باستان ، عیلام ، ماد ، هخامنشیان ، سلوکیان ، اشکانیان ، ساسانیان ، موزه ایران باستان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان مطلب
۱	❖ مقدمه
	❖ فصل اول
۴	مقدمه فصل اول.....
۵	طرح تحقیق.....
۱۲	نتیجه گیری فصل اول.....
	❖ فصل دوم
۱۳	مقدمه فصل دوم.....
۱۴	بخش اول: وضعیت سکونت بخش های مختلف ایران و اقوام آن.....
۱۴	۱. اقوام مناطق مختلف.....
۱۶	۲. حکومت های منسجم.....
۲۱	بخش دوم: وضعیت هنر در ایران باستان.....
۲۴	نتیجه گیری فصل دوم.....
	❖ فصل سوم
۲۵	مقدمه فصل سوم.....

۲۶	بخش اول: معرفی موزه ایران باستان.....
۲۶	۱. تاریخچه موزه.....
۲۷	۲. اهمیت موزه و مجموعه آن.....
۲۹	بخش دوم: بررسی پیکرک های انسانی موزه ایران باستان.....
۲۹	۱. پیکره های نمادین.....
۳۰	۱-۱. تندیس ها.....
۳۰	۱-۱-۱. الهه های باروری.....
۴۷	۱-۱-۲. خدایان و اساطیر و شخصیت ها.....
۶۴	۱-۱-۳. سوارکاران و ارابه رانان.....
۷۱	۱-۱-۴. نیایشگران و نذری دهندگان.....
۸۶	۱-۱-۵. نوازندگان و آوازخوان.....
۹۰	۱-۱-۶. جنگجویان و شکارچیان.....
۹۳	۲-۱. سردیس ها.....
۱۰۶	۲. پیکره های کاربردی.....
۱۰۶	۲-۱. زیورآلات.....
۱۱۱	۲-۲. ابزار.....
۱۱۴	۲-۳. ظروف.....
۱۲۶	نتیجه گیری فصل سوم.....
۱۲۹	❖ مؤخره.....
۱۳۴	❖ فهرست منابع.....

- ۱۴۱ پیوست. راهنمای نام های خاص ❖
- ۱۴۵ فهرست راهنمای واژگان ❖
- ۱۴۸ چکیده انگلیسی ❖

فهرست جداول

جدول نهایی دسته بندی آثار.....صفحه ۱۲۸

فهرست تصاویر


















شماره	تصویر	توضیح	منبع	صفحه
۱.		ونوس تپه سراب- هزاره هفتم پیش از میلاد- موزه ایران باستان	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	۳۱
۲.		ونوس تپه سراب- هزاره هفتم پیش از میلاد- موزه ایران باستان	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	۳۳
۳.		مادر و بچه- هزاره ششم پیش از میلاد- تپه زاغه قزوین- موزه ایران باستان	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه زن در گذر زمان در موزه ایران باستان-خرداد۸۹	۳۳
۴.		الهه باروری- هزاره ششم پیش از میلاد- تپه زاغه قزوین- موزه ایران باستان	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه زن در گذر زمان در موزه ایران باستان-خرداد۸۹	۳۴
۵.		الهه باروری- هزاره ششم پیش از میلاد- تپه زاغه قزوین- موزه ایران باستان	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه زن در گذر زمان در موزه ایران باستان-خرداد۸۹	۳۴
۶.		پیکره T شکل- چغامیش* خوزستان-۵۰۰۰-۵۵۰۰ پ.م- موزه ایران باستان	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	۳۵
۷.		پیکره T شکل-۵۰۰۰-۵۵۰۰ پ.م-چغا بنوت- موزه ایران باستان	Alizadeh, Abbas. 2003. Excavation at The Prehistoric Mound of Chogha Bonut, Khuzestan, Iran (seasons 1976/77-1977/78 and 1996). Chicago: The Oriental Institute. p.73	۳۵
۸.		الهه باروری -چغامیش* خوزستان-۵۰۰۰-۵۵۰۰ پ.م- موزه ایران باستان	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	۳۶
۹.		الهه باروری -تپه یحیی* کرمان-۵۵۰۰ تا ۴۵۰۰ پ.م- موزه ایران باستان	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه شکوه ایران در موزه ایران باستان-نوروز۸۹	۳۶
۱۰.		پیکره T شکل- تل باکون* فارس -چهار هزار پ.م- موزه ملی ایران	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	۳۷
۱۱.		پیکره T شکل- کنوسوس و کرت- چهار هزار پ.م- نامعلوم	Herzfeld, Ernst F. 1976 .Iran in the ancient east-Tehran:imperial Organization for social services.p16	۳۷
۱۲.		پیکرک کوچک زن با تزئینات سوزنی -زاغه* قزوین- ۲۹۰۰-۲۱۰۰ پ.م- موزه ایران باستان	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	۳۸
۱۳.		الهه باروری - تورنگ تپه گرگان- ۱۵۰۰-۲۵۰۰ پ.م- موزه دانشگاه فیلا دلفیا	Upham pope, Arthur , A SURVEY OF PERSIAN ART(from prehistoric times to the present),v1.p24.	۳۹
۱۴.		الهه باروری - تورنگ تپه گرگان- ۱۵۰۰-۲۵۰۰ پ.م- موزه دانشگاه فیلا دلفیا	Upham pope, Arthur , A SURVEY OF PERSIAN ART(from prehistoric times to the present),v1.p24.	۳۹
۱۵.		الهه باروری - تپه حصار- به ۱۷۰۰-۲۰۰۰ پ.م- موزه ایران باستان	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	۴۱

۴۱	Schmidt,E.F. 1937. Excavations at Tepe Hissar Damghan. Philadelphia :The university museum(university of Pennsylvania). P194	الهه باروری - تپه حصار- به ۱۷۰۰-۲۰۰۰پ.م- موزه دولتی بیش از تاریخ مونیخ		۱۶
۴۱	Schmidt,E.F. 1937. Excavations at Tepe Hissar Damghan. Philadelphia :The university museum(university of Pennsylvania). P194	الهه باروری - تپه حصار- به ۱۷۰۰-۲۰۰۰پ.م- موزه دولتی بیش از تاریخ مونیخ		۱۷
۴۱	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه ده هزار سال هنر ایران در موزه ایران باستان-۱۳۸۶	الهه باروری - تپه حصار- به ۱۷۰۰-۲۰۰۰پ.م- موزه ایران باستان		۱۸
۴۲	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه زن در گذر زمان در موزه ایران باستان-خرداد۸۹	بیکرک مادر و کودک شوش(خوزستان)- هزاره دوم پ.م- موزه ایران باستان		۱۹
۴۲	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	الهه باروری - مارلیک* گیلان- ۱۰۰۰-۱۲۰۰پ.م- موزه ایران باستان		۲۰
۴۵	Alizadeh,Abbas and Yousef Majidzadeh and Sadeh Malekshahmirzadi. 1999.The Iranian World.Tehran:Iran University Press.p132.	الهه باروری - عیلام میانه- هفت تپه - موزه ایران باستان		۲۱
۴۵	آرشیو سایت هفت تپه	الهه باروری - هفت تپه - عیلام میانه - موزه ملی ایران		۲۲
۴۵	آرشیو سایت هفت تپه	الهه باروری - هفت تپه - عیلام متأخر- موزه ملی ایران		۲۳
۴۸	http://www.louvre.fr/llv/oeuvres/detail_notice.jsp?CONTENT%3C%3Ecnt_id=10134198673225274&CURRENT_LL_V_NOTICE%3C%3Ecnt_id=10134198673225274&FOLDER%3C%3Efolder_id=9852723696500803&bmLocale=en	بیکره مرد با زخم چهره - هزاره سوم تا اوایل هزاره دوم پ.م- شیراز- موزه لوور		۲۴
۴۸	Ettinghausen, Richard.1965/1324. 7000Years of Iranian Art. Washington, DC: Smithsonian Institution.p138	بیکره مرد-هزاره سوم تا اوایل هزاره دوم پ.م- شیراز-مجموعه مهندس فروغی		۲۵
۴۹	Herzfeld, Ernst F. 1976 .Iran in the ancient east-Tehran:imperial Organization for social services.plate II	بیکره مرد- هزاره سوم تا اوایل هزاره دوم پ.م- نهاوند-نامعلوم		۲۶
۴۹	پیران ، صدیقه و مرتضی حصارى.۱۳۸۴. فرهنگ حاشیه هلیل رود و جیرفت. تهران : میراث فرهنگی و گردشگری ایران ، موزه ملی ایران.ص۳۱.	بیکرک انتزاعی-حاشیه هلیل رود و جیرفت-احتمالاً هزاره سوم پ.م- موزه ایران باستان		۲۷
۴۹	http://www.louvre.fr/llv/oeuvres/detail_notice.jsp?CONTENT%3C%3Ecnt_id=10134198673226460&CURRENT_LL_V_NOTICE%3C%3Ecnt_id=10134198673226460&FOLDER%3C%3Efolder_id=9852723696500803&bmLocale=en	بیکره یک خدا با دست طلا- اوایل هزاره دوم پ. م- شوش- موزه لوور		۲۸
۵۰	http://www.louvre.fr/llv/oeuvres/detail_notice.jsp?CONTENT%3C%3Ecnt_id=10134198673226452&CURRENT_LL_V_NOTICE%3C%3Ecnt_id=10134198673226452&FOLDER%3C%3Efolder_id=9852723696500803&baseIndex=12&bmLocale=en	مجسمه نیبر-آسو-۱۳۴۰- ۱۳۳۰ پ.م- شوش- موزه لوور		۲۹
۵۱	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه رضا عباسی	بت مؤنث مفرغی- لرستان- ۷ و ۸ پ.م- موزه رضا عباسی		۳۰
۵۱	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه شکوه ایران در موزه ایران باستان-نوروز۸۹	بت مؤنث مفرغی- لرستان- ۷ و ۸ پ.م- موزه ایران باستان		۳۱

۵۲	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	پیکرک مفرغی با خطوط کنده کاری- پشت کوه(لرستان-۹۰۰- ۱۰۰۰پ.م- موزه ایران باستان		۲۲
۵۳	گذار، آندره. هنر/ایران. ۱۳۴۵. ترجمه بهروز حبیبی. تهران: انتشارات دانشگاه ملی ایران. ص. ۱۹	پیکرک های از اساطیر یونانی- نهاوند- سلوکی - موزه ایران باستان		۲۳
۵۴	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	ایزیس- نهاوند- سلوکی - موزه ایران باستان		۲۴
۵۵	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه پیکرک های سفالین وسردیس های گلین در موزه ایران باستان	باکوس -شوش- سلوکی - موزه ایران باستان		۲۵
۵۶	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	تندیس یکی از اشراف الیمایی- اشکانی - شمیء- موزه ایران باستان		۲۶
۵۸	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	پیکرک استخوانی - شوش- اشکانی - موزه ایران باستان		۲۷
۵۸	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	پیکرک استخوانی - شوش- ساسانی- موزه ایران باستان		۲۸
۵۹	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	تندیس یک ایزد بانو - حاجی آباد(فارس - ساسانی- موزه ایران باستان		۲۹
۵۹	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	پیکرک یک پسر بچه برهنه حاجی آباد(فارس - ساسانی-موزه ایران باستان		۴۰
۶۱	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	پیکره لمیده زن-شوش- اشکانی- موزه ایران باستان		۴۱
۶۱	حاتمی ، ابوالقاسم. ۱۳۸۲. پیکرک های سفالین و سردیس های گلین ایران باستان. تهران: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری ؛ موزه ملی ایران. ص. ۳۹.	پیکره لمیده هرکول-شوش- اشکانی- موزه ایران باستان		۴۲
۶۴	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	پیکره مفرغی سوارکار - هزاره اول پیش از میلاد - تپه مارلیک گیلان - موزه ایران باستان		۴۳
۶۵	Ettinghausen, Richard. 1965/1324. 7000Years of Iranian Art. Washington, DC: Smithsonian Institution.p133	سوارکار-نامعلوم- ۱۲۰۰- ۶۰۰پ.م -مجموعه فروغی		۴۴
۶۵	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه رضا عباسی	پیکرک انسان با گاو آهن - گیلان -هزاره ۱ق.م - مجموعه رضا عباسی		۴۵
۶۶	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	ارابه ران سفالین- تپه مارلیک-۹۰۰-۱۱۰۰پ.م- موزه ایران باستان		۴۶
۶۷	Curtis, John. 2006. Ancient Persia. London: The british museum press.p58	سوارکار-هخامنشی- موزه بریتانیا		۴۷

۶۸	Curtis, John. 2006. <i>Ancient Persia</i> . London: The british museum press. p63	ارابه ران- گنجینه جیحون - هخامنشی- موزه بریتانیا		۴۸
۷۰	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	سوارکار-شوش- پارتی/ساسانی- موزه ایران باستان		۴۹
۷۰	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	سوارکار- شوش- پارتی/ساسانی - موزه ایران باستان		۵۰
۷۱	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	نیایشگر-چغامیش - ۳۲۰۰- ۳۴۰۰ پ.م- موزه ایران باستان		۵۱
۷۲	http://www.louvre.fr/llv/oeuvres/detail_notice.jsp?CONTENT%3C%3Ecnt_id=10134198673226483&CURRENT_LL_V_NOTICE%3C%3Ecnt_id=10134198673226483&FOLDER%3C%3Efolder_id=9852723696500803&baseIndex=153&bmLocale=en	نیایشگر- شوش- ۳۳۰۰- ۳۱۰۰ پ.م- موزه لوور		۵۲
۷۲	گذار، آندره. ۱۳۴۵. <i>هنر ایران</i> . ترجمه بهروز حبیبی. تهران: انتشارات دانشگاه ملی ایران. ص ۲۱.	نذری دهنده- ۳۰۰۰ تا ۲۸۰۰ پ.م- شوش- موزه لوور		۵۳
۷۳	شخصی-عکاسی شده از نمایشگاه زن در گذر زمان در موزه ایران باستان-خرداد ۸۹	نذری دهنده- هزاره سوم پ.م- موزه ایران باستان		۵۴
۷۵	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	نیایشگر- ۲۳۰۰- ۲۵۰۰ پ.م- شهرداد- موزه ایران باستان		۵۵
۷۵	شخصی-عکاسی شده از نمایشگاه زن در گذر زمان در موزه ایران باستان-خرداد ۸۹	نیایشگر- ۲۳۰۰- ۲۵۰۰ پ.م- شهرداد- موزه ایران باستان		۵۶
۷۶	شخصی-عکاسی شده از نمایشگاه زن در گذر زمان در موزه ایران باستان-خرداد ۸۹	نیایشگر- هزاره دوم پ.م- موزه ایران باستان		۵۷
۷۶	شخصی-عکاسی شده از نمایشگاه زن در گذر زمان در موزه ایران باستان-خرداد ۸۹	نذری دهنده- چغازنبیل- هزاره دوم پ.م- موزه ایران باستان		۵۸
۷۷	شخصی-عکاسی شده از نمایشگاه ده هزار سال هنر ایران در موزه ایران باستان- ۱۳۸۶	نیایشگر- تپه حصار- هزاره سوم تا هزاره دوم پ.م- موزه ایران باستان		۵۹
۷۸	http://www.louvre.fr/llv/oeuvres/detail_notice.jsp?CONTENT%3C%3Ecnt_id=10134198673226456&CURRENT_LL_V_NOTICE%3C%3Ecnt_id=10134198673226456&FOLDER%3C%3Efolder_id=9852723696500803&baseIndex=16&bmLocale=en	نذری دهنده- شوش- عیلامی- موزه لوور		۶۰
۷۸	http://www.louvre.fr/llv/oeuvres/detail_notice.jsp?CONTENT%3C%3Ecnt_id=10134198673226456&CURRENT_LL_V_NOTICE%3C%3Ecnt_id=10134198673226456&FOLDER%3C%3Efolder_id=9852723696500803&baseIndex=16&bmLocale=en	نیایشگر- شوش- عیلامی- موزه لوور		۶۱
۸۱	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	نیایشگر- مارلیک- ۱۰۰۰- ۱۲۰۰ پ.م- موزه ایران باستان		۶۲
۸۱	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	نیایشگر- مارلیک- ۱۰۰۰- ۱۲۰۰ پ.م- موزه ایران باستان		۶۳
۸۳	شخصی-عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	نیایشگر- چغاسبز- هزاره اول پ.م- موزه ایران باستان		۶۴

۸۳	Schmidt, Erich. F , Maurits N. Van Loon, Hans H. Curvers. 1989. <i>The Holmes Excavations To Luristan plates</i> . Chicago :The oriental institute of the university of Chicago. Plate II,III	نیایشگر- چغاسبیز- هزاره اول پ.م- موزه ایران باستان		۶۵
۸۴	Curtis, John. 2006. <i>Ancient Persia</i> . London: The british museum press. p65	نیایشگر- گنجینه جیحون- هخامنشی- موزه بریتانیا		۶۶
۸۴	Curtis, John. 2006. <i>Ancient Persia</i> . London: The british museum press. p64	نیایشگر- گنجینه جیحون- هخامنشی- موزه بریتانیا		۶۷
۸۴	آرشیو عکس موزه ملی ایران- موزه ایران باستان	نیایشگر- مسجد سلیمان - اشکانی- موزه ایران باستان		۶۸
۸۷	شخصی- عکاسی شده از نمایشگاه پیکرک های سفالین و سردیس های گلین در موزه ایران باستان	شده آوازه خوان - تپه گیان نهاوند- هزاره سوم پیش از میلاد - موزه ایران باستان		۶۹
۸۸	آرشیو عکس موزه ملی ایران- موزه ایران باستان	نوازنده - چغازنبیل- عیلام- موزه ایران باستان		۷۰
۸۸	شخصی- عکاسی شده از نمایشگاه پیکرک های سفالین و سردیس های گلین در موزه ایران باستان	نوازنده - هفت تپه- عیلام- موزه ایران باستان		۷۱
۸۸	آرشیو سایت هفت تپه	نوازنده - هفت تپه- عیلام- موزه ایران باستان		۷۲
۸۹	شخصی- عکاسی شده از نمایشگاه زن در گذر زمان در موزه ایران باستان- خرداد ۸۹	نوازنده - شوش - پارسی- موزه ایران باستان		۷۳
۸۹	شخصی- عکاسی شده از نمایشگاه زن در گذر زمان در موزه ایران باستان- خرداد ۸۹	نوازنده - شوش - پارسی- موزه ایران باستان		۷۴
۸۹	شخصی- عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	نوازنده - شوش - پارسی- موزه ایران باستان		۷۵
۹۰	Ettinghausen, Richard. 1965/1324. 7000 Years of Iranian Art. Washington, DC: Smithsonian Institution. p140	جنگجو - املش- قرن ۱۳- ۱۲ پ.م- مجموعه فروغی		۷۶
۹۱	آرشیو عکس موزه ملی ایران- موزه ایران باستان	جنگجو با تیر و کمان- مارلیک- هزاره اول ق.م- موزه ایران باستان		۷۷
۹۱	آرشیو عکس موزه ملی ایران- موزه ایران باستان	جنگجو با تیر و کمان- مارلیک- هزاره اول ق.م- موزه ایران باستان		۷۸
۹۲	Ettinghausen, Richard. 1965/1324. 7000 Years of Iranian Art. Washington, DC: Smithsonian Institution. p138	شکارچی- قرن ۷ و ۸ پ.م- لرستان- مجموعه فروغی		۷۹
۹۳	آرشیو عکس موزه ملی ایران- موزه ایران باستان	سردیس - شهداد- ۲۳۰۰- ۲۵۰۰ پ.م- موزه ایران باستان		۸۰
۹۴	شخصی- عکاسی شده از نمایشگاه زن در گذر زمان در موزه ایران باستان- خرداد ۸۹	سردیس - حسنلو- هزاره اول پ.م- موزه ایران باستان		۸۱

۹۴	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	سردیس -حسنلو- هزاره اول پ.م-موزه ایران باستان		۸۲
۹۵	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه زن در گذر زمان در موزه ایران باستان-خرداد۸۹	سردیس تدفینی- شوش- هزاره دوم پ.م- موزه ایران باستان		۸۳
۹۵	http://www.louvre.fr/llv/oeuvres/detail_notice.jsp?CONTENT%3C%3Ecnt_id=10134198673226465&CURRENT_LL_V_NOTICE%3C%3Ecnt_id=10134198673226465&FOLDER%3C%3Efolder_id=9852723696500803&baseUrlIndex=26&bmLocale=en	سردیس تدفینی- شوش- ۱۵۰۰ پ.م- موزه لوور		۸۴
۹۶	Negahban ,Ezat.O. 1973.Archaeology of iran.Tehran:High Council of culture and Art. P14	سردیس ملکه- هفت تپه- عیلامی -موزه ایران باستان		۸۵
۹۶	Negahban ,Ezat.O. 1973.Archaeology of iran.Tehran:High Council of culture and Art. P14	سردیس ملکه- هفت تپه- عیلامی -موزه ایران باستان		۸۶
۹۶	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	سردیس - تخت جمشید - هخامنشی-موزه ایران باستان		۸۷
۹۶	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	سردیس - تخت جمشید - هخامنشی-موزه ایران باستان		۸۸
۹۷	Ettinghausen, Richard.1965/1324. 7000Years of Iranian Art. Washington, DC: Smithsonian Institution.p20	سردیس پیش از مرمت- تخت جمشید -هخامنشی- موزه ایران باستان		۸۹
۹۷	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	سردیس پس از مرمت- تخت جمشید -هخامنشی- موزه ایران باستان		۹۰
۹۸	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه زن در گذر زمان در موزه ایران باستان-خرداد۸۹	سردیس زن-شوش- سلوکی-موزه ایران باستان		۹۱
۹۹	گذار، آندره. هنر/ایران، ۱۳۴۵. ترجمه بهروز حبیبی. تهران:انتشارات دانشگاه ملی ایران.	سردیس آنتوکوس - شمیء-سلوکی-موزه ایران باستان		۹۲
۹۹	Herrmann, Georgina. 1977.The iranian Revival(The making of the past).Oxford:Elsevier.Phaidon.p39	سردیس آنتوکوس - شمیء-سلوکی-موزه ایران باستان		۹۳
۹۹	گذار، آندره. هنر/ایران، ۱۳۴۵. ترجمه بهروز حبیبی. تهران:انتشارات دانشگاه ملی ایران.	سردیس -شمیء-سلوکی- موزه ایران باستان		۹۴
۱۰۰	موزه ملی ایران. نمایشگاه گزیده ای از آثار سیمین و زرین موزه ملی ایران. تهران:نشر موزه ملی ایران.	سردیس -توقیفی مرز بازگان-سلوکی-موزه ایران باستان		۹۵
۱۰۱	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	ملکه موزا - شوش - اشکانی-موزه ایران باستان		۹۶
۱۰۲	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	سردیس مرمک -شمیء- اشکانی-موزه ایران باستان		۹۷
۱۰۲	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	سردیس مرمک -شمیء- اشکانی-موزه ایران باستان		۹۸

۱۰۳	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	سردیس از شیشه- بردنشانده-اشکانی-موزه ایران باستان		۹۹
۱۰۴	http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/65.126	سردیس شاپور اول - ساسانی- موزه لوور		۱۰۰
۱۰۴	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه زن در گذر زمان در موزه ایران باستان-خرداد۸۹	سردیس زن- حاجی آباد - ساسانی-موزه ایران باستان		۱۰۱
۱۰۶	گذار، آندره. هنر ایران. ۱۳۴۵. ترجمه بهروز حبیبی. تهران: انتشارات دانشگاه ملی ایران.	آویز گردنبنده-لرستان-نامعلوم		۱۰۲
۱۰۷	Curtis, John.2005. <i>Forgotten Empire(The New World of Ancient Persia)</i> .London: The british museum press.p144	آویز گردنبنده-پاسارگاد- هخامنشی-موزه ایران باستان		۱۰۳
۱۰۷	Curtis, John.2005. <i>Forgotten Empire(The New World of Ancient Persia)</i> .London: The british museum press.p144	آویز گردنبنده- پاسارگاد- هخامنشی-موزه ایران باستان		۱۰۴
۱۰۷	Curtis, John.2005. <i>Forgotten Empire(The New World of Ancient Persia)</i> .London: The british museum press.p144	گردنبنده-پاسارگاد- هخامنشی-موزه ایران باستان		۱۰۵
۱۰۸	موزه ملی ایران. نمایشگاه گزیده ای از آثار سیمین و زرین موزه ملی ایران. تهران: نشر موزه ملی ایران.	گوشواره نهانده سلوکی- موزه ایران باستان		۱۰۶
۱۰۸	نیره، ر. دلیو. ۱۳۷۴. هنرهای ایران. ترجمه: پرویز مرزبان. تهران: نشر و پژوهش فروزان روز. ص ۱۹	آویز گردنبنده-محل کشف نامعلوم-اشکانی - موزه پادشاهی اونتاریو		۱۰۷
۱۰۹	موزه ملی ایران. نمایشگاه گزیده ای از آثار سیمین و زرین موزه ملی ایران. تهران: نشر موزه ملی ایران.	سنجاق سینه املش ساسانی-موزه ایران باستان		۱۰۸
۱۱۱	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	دسته چاقو-تهه سیلک- ۴۳۰۰ق.م-موزه ایران باستان		۱۰۹
۱۱۲	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	سر گرز مفرغی- عمارلو* - گیلان هزاره یکم پیش از میلاد-موزه ایران باستان		۱۱۰
۱۱۲	http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/57.13.1	شیء مفرغی-لرستان- عیلام میانه - موزه بریتانیا		۱۱۱
۱۱۳	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	دسته مفرغی طرف- اشکانی -موزه ایران باستان		۱۱۲
۱۱۳	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	قلاب کمربنده-ساسانی- موزه ایران باستان		۱۱۳
۱۱۴	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه زن در گذر زمان در موزه ایران باستان-خرداد۸۹	طرف به شکل سردیس زن- چغازنبیل- هزاره دوم پ.م - موزه ایران باستان		۱۱۴
۱۱۶	زایبل، ویلفرید. ۱۳۸۰ کتاب ۷۰۰۰ سال هنر ایران (نمایشگاهی از موزه تاریخ هنر وین و موزه ملی ایران-تهران)	طرف انسان نما-شاه تهه* گرگان-۱۰۰۰-۱۲۰۰پ.م - موزه ایران باستان		۱۱۵
۱۱۶	رفیعی، لیلا. ۱۳۷۸. سفال ایران (از دوره پیش از تاریخ تا عصر حاضر). تهران: پساوولی.	طرف انسان نما- شاه تهه* گرگان- ۲۲۰۰ تا ۲۴۰۰ پ.م- موزه لوور		۱۱۶

۱۱۶	Schmidt,E.F. 1937. Excavations at Tepe Hissar Damghan. Philadelphia :The university museum(university of Pennsylvania).p194	طرف انسان نما- تپه حصار- ۱۷۰۰-۲۰۰۰پ.م- موزه ایران باستان		۱۱۷
۱۱۶	Schmidt,E.F. 1937. Excavations at Tepe Hissar Damghan. Philadelphia :The university museum(university of Pennsylvania).p195	طرف انسان نما- تپه حصار- ۱۷۰۰-۲۰۰۰پ.م- موزه ایران باستان		۱۱۸
۱۱۶	Karlovsy ,C.C.lamberg .1970.Excavations at Tepe Yahya ,Iran(report I) 1967-1969. Massachusetts: Cambridge.plate19	تکه الحاقی به طرف در فرم بدن مرد- تپه یحیی - ۲۰۰۰پ.م- نامعلوم		۱۱۹
۱۱۶	Karlovsy ,C.C.lamberg .1970.Excavations at Tepe Yahya ,Iran(report I) 1967-1969. Massachusetts: Cambridge.plate20	تکه الحاقی به طرف در فرم بدن مرد- تپه یحیی - ۲۰۰۰پ.م- نامعلوم		۱۲۰
۱۱۷	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	طرفی از سنگ قبر - شوش - هزاره دوم پ.م- موزه ایران باستان		۱۲۱
۱۱۸	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه ده هزار سال هنر ایران در موزه ایران باستان-۱۳۸۶	زن خرس نما- مارلیک- ۱۰۰۰-۱۲۰۰ق.م - موزه ایران باستان		۱۲۲
۱۱۸	کامبخش فرد، سیف الله، ۱۳۷۹. سفال و سفال گری در ایران(از ابتدای نوسنگی تا دوران معاصر. تهران:ققنوس. ص۲۷۶	مرد خرس نما - مارلیک ۱۰۰۰-۱۲۰۰ق.م - موزه ایران باستان		۱۲۳
۱۱۹	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه پیکرک های سفالین و سردیس های گلین در موزه ایران باستان	طرف سفالین همراه با پیکرک-کلورز -هزاره اول پ.م- موزه ایران باستان		۱۲۴
۱۲۰	آرشیو عکس موزه ملی ایران-موزه ایران باستان	بشقاب با پیکره های انسانی در اطراف -گیلان - هزاره اول ق.م - موزه ایران باستان		۱۲۵
۱۲۰	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه پیکرک های سفالین و سردیس های گلین در موزه ایران باستان	بشقاب با پیکره های انسانی در اطراف-محل کشف نامعلوم- هزاره دوم پ.م- موزه ایران باستان		۱۲۶
۱۲۰	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه پیکرک های سفالین و سردیس های گلین در موزه ایران باستان	طرف انسان نما - کلورز - هزاره اول پ.م- موزه ایران باستان		۱۲۷
۱۲۱	زایبل ، ویلفرید . ۱۳۸۰ کتاب ۷۰۰۰ سال هنر ایران(نمایشگاهی از موزه تاریخ هنر وین و موزه ملی ایران-تهران)	طرف انسان نما - املش - ۸۰۰-۱۰۰۰پ.م - موزه ایران باستان		۱۲۸
۱۲۱	Curtis, John. 2006. <i>Ancient Persia</i> . London: The british museum press.p22	طرف انسان نما- مارلیک- هزاره اول پ.م- موزه بریتانیا		۱۲۹
۱۲۳	شخصی -عکاسی شده از نمایشگاه شکوه ایران در موزه ایران باستان-نوروز ۸۹	طرف انسان نما - بابا جان لرستان -۷۰۰-۸۰۰پیش از میلاد -موزه ایران باستان		۱۳۰
۱۲۴	شخصی -عکاسی شده از بخش نمایش دائم موزه ایران باستان	طرف به شکل سردیس زن - شوش -اشکانی- موزه ایران باستان		۱۳۱
۱۲۴	http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/56.56	سردیس جلوی ناودان- اشکانی- موزه متروپولیتن		۱۳۲

فهرست علائم

علامت	توضیح
س.م.....	سانتی متر
پ.م.....	پیش از میلاد مسیح
*.....	در راهنمای انتها ی پژوهش (پیوست) توضیحش آمده است.
م.م.....	میلی متر
ر.ک.....	رجوع کنید به
م.....	میلادی
(؟).....	عدم قطعیت در مورد عبارت پیش از علامت
ه.ش.....	هجری شمسی
ک.م.....	کیلومتر
ص.....	صفحه

مقدمه

از شواهد و یافته های موجود چنین استنباط می شود که ؛ مراحل ابتدایی تر حیات آیینی فرهنگ های موجود در ایران باستان ، با نظام پیچیده ای از رمزها و تمثیل های نهان در پیکرک های انسانی این سرزمین ربط داشته است. شجره پر شاخ و برگ ایزدان و الهگان و فرهنگ های ایران زمین ، ناگهان و به تصادف پدیدار نشده اند.

پژوهش در پیکره های برجای مانده از ایران پیش از اسلام ، می تواند برگ های واژگون شجره ی آیینی سرزمینمان را ، بار دگر بر جای خود بگذارد و نمایی از بنیان فرهنگ ایران باستانی آشکار سازد. در پژوهشی که پیش رو دارید ، سیر بررسی و دسته بندی مطالب در جهت رسیدن به این دورنماست.

در ادامه ، به بررسی اجمالی فصل های حاصل این تحقیق می پردازیم.

فصل اول

به معرفی مختصر روند پژوهش و اهداف و سؤالات و... که همگی منجر به شکل گیری این اثر شده اند ، پرداخته شده است و در آن میان نیم نگاهی به آثار دیگری که پژوهشگران پیش از این ارائه کرده اند، نیز خواهیم داشت.

فصل دوم

برای رسیدن به نتیجه مورد نظر این پژوهش ، بایستی تورقی در تاریخ ایران زده می شد ، در نتیجه فصل دوم به بررسی مختصر حوادث گذشته و اقوام ساکن در ایران باستان اختصاص داده شده است ، که پیش زمینه ای در هنگام تحلیل آثار از موقعیت فرهنگی و هنری ایران در ذهن خواننده وجود داشته باشد.

در بخش اول به بررسی ایران پیش از تاریخ تا به ایران ساسانی پرداخته شده، که در این میان دو دسته بندی وجود دارد؛ اقوام کوچک که حکومت گسترده و متحدی بر این سرزمین نداشته اند، اما اهمیتشان از آثار باقیمانده مشخص است و دسته دوم این بخش اقوام متمرکز هستند که از عیلامیان آغاز می گردد.

بخش دوم تحلیلی کلی از هنر ایران پیش از اسلام با نگاهی به پیکرسازی این دوران است.

فصل سوم

پس از بررسی انواع دسته بندی ها که منجر به بارها و بارها تغییر فصل نهایی و حذف آثاری و اضافه شدن آثاری دیگر شد، نوعی دسته بندی جمع آوری شد، که رضایت خاطر نسبی را فراهم آورد.

بنیان این پژوهش بر آثار موجود در موزه ایران باستان است، موزه ای که جزو نخستین گام ها برای حفظ آن چه، امروز به دست ما رسیده است بود. باید آشنایی مختصری با مهم ترین موزه کشور، که بزرگ ترین مجموعه آثار ایران کهن را در میان موزه های ایران دارد، فراهم می آمد. در بخش نخست این فصل به معرفی این موزه و اهمیت آثار آن پرداخته شده است.

بخش دوم اصل و اساس این پژوهش و بیشترین حجم این کار را به خود اختصاص داده است؛ «بررسی ریخت شناسی پیکرک های ایران باستان»

در این فصل، آثار بر اساس موضوع دسته بندی شده اند و در هر دسته بندی تحلیل آثار از قدیمی ترین نمونه موجود در موزه ملی آغاز و به پایان دوران ساسانیان ختم می شود. در این میان اگر شیء خاصی خارج از موزه ایران باستان اهمیت پژوهشی داشته، به جمع آثار اضافه شده، تا بتوان به تحلیل جامع تری دست یافت.

هر فصل این پژوهش دارای مقدمه و نتیجه گیری جداگانه هستند، که در مؤخره پایان متن بر اساس نتیجه گیری های این بخش ها، به بسط تحلیل به دست آمده پر داخته شده است.

لازم به ذکر است که در متن، به دلیل تکراری بودن برخی کلمات از تکرار آن ها پرهیز شده و فرم خلاصه شده و توضیح علامت ها در راهنمای علائم ذکر شده اند. در کنار برخی جملات و کلمات، اعداد ارجاعی دیده می شوند، که در پایان هر بخش در «پی نوشت» مربوط آن بخش متنشان موجود است. این شیوه بنا بر تذکر شیوه نامه دانشگاه (در مورد محدودیت زیرنویس در حد سه خط) برگزیده شده است، زیرا در پاره ای موارد توضیحات جانبی حجم زیادی از انتهای صفحه را اشغال می نمود.

در کنار برخی کلمات علامت ستاره وجود دارد، این کلمات عموماً مکان ها و شخصیت های خاص هستند، که نیازمند توضیحی مختصر بوده اند و در بخش انتهای پژوهش در پیوست